

Az új katolikus népiskolai tanterv és utasítás.

A magyar katolikus püspöki kar ez év márciusában bocsátotta ki a mindennapi és általános továbbképző-népiskolák Tantervét és Utasítását. Ezzel a magyarországi katolikus népiskolák egységes, katolikus szempontok szerint összeállított módszeres vezérfonál birtokába jutottak. Ez az új Tanterv és Utasítás fölöleli mindazt az értéket, amit az állami népiskolák számára 1932-ben kiadott Tanterv és Utasítás tartalmaz. Ennek az utasításnak kiadását az tette szükségessé, hogy az állami tantervnek és utasításoknak megfelelően a katolikus iskolák számára is megjelölték azokat az irányelveket és a módszeres eljárásokat, amelyeknek a katolikus népiskolákban érvényesülniök kell. Az új Tanterv és Utasítás a lényeges elvi kérdésekben is igen hasonlít az állami népiskolák számára 1905-ben kiadott tanterv és utasítás elveihez. Így a népiskola legelső céljaként a valláserkölcsei nevelést jelöli meg. Ez nem jelent külön feladatot sem a régi, sem az új tantervben, hanem azt a legfőbb szempontot alkotja, amelynek az egész iskola életében érvényesülnie kell. Az iskola élete legyen az az erkölcsi légkör, amelyben a gyermek erkölcsi érzéke kifinomodhatik és erkölcsi személyiséggé alakul.

Az új tanterv a katolikus népiskola célját abban látja, hogy az egyháznak és a hazának öntudatosan katolikus, erkölcsös, hazafias, értelmes, hűséges és áldozatkész polgárokat neveljen, akik nemcsak a nemzeti műveltség alapelemeit ismerik, hanem arra is képesek, hogy a gyakorlati ismereteiket az életben érvényesítsék és minden helyzetben Istenhez tudjanak emelkedni. E cél elérésére szemeli ki a megfelelő tanítási anyagot, jelöli meg a tanítási és nevelői eljárás módozatait és azokat az elveket, amelyeket feltétlenül szem előtt kell tartania a katolikus tanítónak, ha a tanterv céljait el akarja érni.

Vizsgáljuk elsősorban a tanterv tanítási anyagát. Mennyiben tér ez el a régebbi és újabb tantervek anyagától? Nagy haladást jelent, az 1905-ös tantervvel szemben az a körülmény, hogy a beszéd- és értelemgyakorlatoknak nagyobb teret biztosít. Ennek indoka az, hogy a tanterv az anyag összeállításában és elrendezésében lélektani alapokon nyugszik. Ez a tény két körülményben domborodik ki. Először: az ismereteket nem akarja tantárgyak szerint elkülöníteni a népiskola alsóbb osztályaiban, hanem úgy kívánja a gyermekkel megbeszélni, amint azokat a gyermek tapasztalatban megismeri. Nem csinál erőszakos rendszert, hanem a természet bemutatására törekszik. Másodsor: a beszéd- és értelemgyakorlatok tárgykörei a gyermek személye köré csoportosulnak. Ez elsősorban az I. oszt. b. és ért. gyakorlatánál tapasztalható, azonban ez a szempont később is érvényesül.

A b. és ért. gyakorlatok tanításánál fentebb említett két elv a gyakorlatban azt eredményezi, hogy a gyermek szemlélete köré eső tényekről és eseményekről készségesen és örömmel beszél és valóban eléri az iskola e tárgy tanításával azt, amit céljául kitűzött. A gyermek játéka és egészen személyes, egyéni élményei azok, amelyek beszédét legkönnyebben megindítják. Ilyen úton kapcsolja be ügyesen a tanterv

a valláserkölcsei nevelés kérdéseit már az I. osztály anyagánál. Űgyesen látták meg a tanterv összeállítói, hogy a kisgyermek lelke természetfól vallásos és a vallás gyakorlati kérdéseivel — értelmi fokának megfelelően — szívesen foglalkozik. Az anyagnak tantárgyanként való csoportosítása látszólag az I. osztályban kezdődik, azonban, ha megfigyeljük a tanterv anyagát, azt látjuk, hogy a természet megismerése, amely a felsőbb osztályokban külön tantárgyak keretében történik, az alsóbb osztályokban a besz. és ért. gyakorlatok óráin nyer összefoglaló tárgyalást. Az igazi szakok szerint való csoportosítás csak a IV. ill. az V. osztályban észlelhető. A III. osztályban tisztán csak a természetrajz jelent újságot. Azonban ennek kezelési módja is rokon a besz. és ért. gyakorlatokkal. A IV. osztályban a földrajz lép be, jóllehet már a III. osztályban megismerkedik a gyermek a földrajzi alapfogalmakkal, sőt a II. és I. osztályban is szerepelt már a szűlfölddel kapcsolatos ismeretek sokasága. A szaktárgyak jelentkezése némi módszeres változást is hoz magával a IV. osztályban. A tételek megjelölésében azonban a tanterv mégis megkísérli a probléma felvetésével a besz. és ért. gyakorlatok módszerét megközelíteni. Felveti a kérdést, hány éves a fa, hogyan nő a vetés, amely kérdések aztán a beszélgetés fonalán nyernek feleletet, illetőleg megoldást.

Valamennyi osztály olvasmánytárgyalási anyaga szintén a besz. és ért. gyakorlatok anyagával függ össze. Az olvasmányok tárgykörének taglalásába most nem bocsátkozhatunk, mégis meg kell állapítanunk, hogy az alsóbb osztályokban a megtanulandó költemények számának nagyobbnek kellene lennie.

A fejlődő gyermek lelki kialakulását tartja szem előtt a tanterv a fogalmazás anyagának megjelölésénél. A fogalmazási tárgykört és a fogalmazás különböző fokozatait úgy jelöli meg, hogy az megfeleljen az egyes osztályok tanulói lelki alkatának és fejlődési fokának. Így elsősorban a gyermek szemlélete köréből veszi a fogalmazások tárgyát. Élményeket írat, majd áttér a megfigyelések, vágyak, elképzelések, események összefüggő leírására, később a megfigyelt párbeszédet és olvasottakat, tanultakat összefoglalóan íratja le, míg a legmagasabb fokon az érzelmek leírása, olvasmányok lényegének meglatása, a levélírás és a közéleti fogalmazványok készítése képezi a feladatot.

A természettudományi tárgyak közül a természetrajz jut elsősorban szerephez. E tárgy tanításánál legfontosabb elvként a szemléltetést kell megemlítenünk. Mindent akkor kíván tanítani a tanterv, amikor az legkönnyebben szemléltethető. Azért tapasztaljuk a természetrajz anyagának évszakok szerinti csoportosítását.

A tanterv arra az alapra helyezkedik, hogy a pubertás korát megelőző időszakban a gyermek kis realistaként viselkedik. Érdeklődés a reáliák felé irányul. Azért veszi fel a természettan anyagában mindazt, ami a gyermek körében mint fizikai és vegytani tünemény jelentkezik. A természettan óráin a gyermek feleletet kap arra a sok miértra, amely a lelkében éppen természeti tüneményekkel kapcsolatban lépten-nyomon felmerül. A problémák megoldására alapított és a cselekvő iskola szel-

lemében megtartott természetani órák a gyermek lelki sajátosságait kívánják figyelembe venni. Az anyagnak az elrendezése olyan, hogy azt kell róla megállapítanunk: nem azért kell mindezt tanítani, mivel a gyermeknek azt tudnia kell, hanem mivel a gyermek ezt tudni akarja. Ez a szempont különösen a természetrajz anyagának összeállításában is érvényre jut.

Az egészségtan anyagának elrendezése a tantervi összeállításban tulságosan rendszertelen jellegű. Ez még az utasításban sem oldódik fel teljesen.

A művészeti tárgyak beállítása és a felőlelt anyag szintén lélektani alapokon nyugszik, a célkitűzésben azonban helyenkint nagy igényeket támaszt.

A nevelői cél. A tantervi anyag felsorolásából nem tűnik ki teljes határozottsággal a népiskola nevelői célja. Ezt pótolja az utasítási rész akkor, amikor lépten-nyomon a nevelő célnak és szempontoknak előtérbe való helyezéséről beszél. Azért különbözteti meg az utasítás az anyag kezelésének szempontjai mellett a lélektani szempontot. A régebbi utasításokban utasítást találunk ugyan már arra, hogy a tanítás szempontjait nem az anyag természete, hanem inkább a lélektan szempontjai határozzák meg. Ez azonban határozott formában csak a legújabb állami tantervben és még tökéletesebben az új kat. tantervben domborodik ki. Éppen azért az anyag kezelésénél úgy kell eljárni a tanítónak, hogy lépten-nyomon azok a szempontok legyenek előtérben, amelyek a népiskola legfontosabb, nevelői céljánál fogva legértékesebbek. Elsősorban természetesen a kat. nevelés elve legyen előtérben. A kat. erkölcstan a kat. népiskola nevelési alapja. A nevelés csak akkor lehet — az utasítás szerint — eredményes, ha határozott, pozitív vallási alapon nyugszik. Ezért alakítson ki a gyermek lelkében a kat. tanító oly öntudatos kat. meggyőződést, amely képessé teszi egész életén a kat. életre. Az egész tanítási anyag annyiban értékes a kat. nevelés szempontjából, amennyiben a kat. világnézet kialakítását szolgálja.

A tanító csak akkor nevelheti a gyermekét eredményesen, ha figyelembe veszi a gyermekekre ható valamennyi tényezőt és körülményt. Azért veszi számon az utasítás a család hatását, az utca befolyását, a tanító és iskola tevékenységét. A nevelésnek valamennyi szemponttal és körülménnyel számolnia kell, ha célját elérni kívánja.

A nevelés szempontjából a tanterv szorosan véve 3 tényezőt különböztet meg: 1. A gyermek, 2. a tanító, 3. a szülő.

A nevelés szempontjából elsősorban a gyermeket magát kell vizsgálat tárgyává tenni. Éppen azért bemutatja a gyermeki lélek kialakulásának fokozatait, megismerteti a magyar gyermek lelki sajátosságait és rámutat azokra a kedvező, valamint a nevelést hátráltató tényekre, amelyek a nevelést befolyásolják. Ennél a pontnál kell rámutatnunk arra, hogy az új kat. tanterv és utasítás az első a magyarországi tanterv és utasítások között, amely kimondottan lélektani alapokra helyezkedik. Rövidség kedvéért már itt megemlítjük, hogy nemcsak a nevelés, de a tanítás szempontjából is utasítja a kat. tanítót arra, hogy a nevelés-lélektan modern megállapításait munkája alapjaként tekintse. Hogy ezt

a célt, a gyermek lelki megismerését az utasítás annál tökéletesebben előmozdítsa, az egyes osztályokba járó gyermekek lelki rajzát próbálja megadni.

Ezek a megállapítások, tarmészetesen nem újak és nem az utasítás szerkesztőinek megállapításai. Mindenesetre jó és elég világos összefoglalásai a tudományosan tisztázott neveléslélektani tényeknek. Osztályonként elég jól megjelöli a lélektani alapvetés, a gyermeki lélek érdeklődésének irányát, figyelmének terjedelmét, érzékszerveinek használhatóságát, szemléleteinek értékét, emlékképeinek tartósságát, valamint azt, hogy osztályonként kb. mit várhatunk a gyermektől, vagyis mire képesíti őt lelki adottsága. Lelkének átlagos beállítottsága fogja meghatározni azt a módot is, amit a nevelői eljárásban a tanítónak követnie kell.

A nevelés célja egészen gyakorlati. Minden gyermeknek nemcsak ismernie kell a vallásos, erkölcsös élet elveit, hanem sokkal inkább gyakorolnia kell azt. A nevelésnek ki kell terjednie éppen azért minden olyan szempontra, amely a gyermek cselekedetét befolyásolja.

Sorrendben a másodíknak említjük a tanító szerepét. Az utasítás azt szeretné, ha a tanító személye mindenben a gyermek példaképe lenne. Éppen azért a tanítónak nemcsak az iskolai életére és szerepére nézve, hanem a társadalmi életét illetőleg is utasításokat ad. Meghatározza azt a viszonyt, amelynek a gyermek és a tanító között a nélyes nevelés érdekében meg kell lennie. A tanító az összefoglaló és mozgató ereje az iskolai munkának. Az utasítás megkívánja, hogy az egész osztályt egyetemesen irányítsa, emellett azonban minden tanulót egyénileg is lásson és neveljen a tanító. Igyekezzen megismerni minden tanulót külön-külön. Vezessen róluk egyéni jellemlapot, jegyezzen fel mindent, amit a tanuló egyénisége szempontjából fontosnak tart, hogy mindezt a tanulóval való bánásmód szempontjából hathatósan értékesíthesse. Vegye tehát figyelembe a tanító azt, hogy a kisgyermek is önálló egyéniség. Figyelje meg az osztály sajátos jellegét, ezt állítsa be a magyar gyermekről szerzett általános ismereteinek körébe és állapítsa meg, hogy az egyes gyermekek miképpen illeszkednek bele ebbe a nagy magyar gyermektársadalomba, valamint az osztály kis társalmába. Az osztályszellem kérdése nem új már a nevelésben. Ezért ezt a kérdést az utasításnak sem volt szabad figyelmen kívül hagynia.

A tanító a tanulók közösségébe is úgy illeszkedjék bele, hogy a tanulók érezzék ugyan felsőbbtségét, de ne érezzék azt, hogy a tanító „távol” van tőlük.

A nevelés harmadik tényezője a szülő és a családi ház. A kat. tanterv az öntudatosan kat. családot tartja mintaképnek. A tanulón keresztül tehát a szülőket is nevelni kell erre az öntudatos kat. életre. Sok családból hiányzik a vallásos meggyőződés, hiányzik a kat. elveknek ismerete, s méginkább hiányzik az igazi vallásos kat. élet. Hiába nevel tehát az iskola, kat. szempontok szerint, ha a szülői ház, amelynek hatása pedig legtöbb esetben jobban érvényesül az iskolai ráhatásnál — az iskola nevelőhatását lerontja. A tanító előtt tehát kettős feladat áll! Először meg kell ismernie mindazt a hatást, amit a gyermek egyé-

niségére a szülői ház gyakorol. Ez pedig egyénekenként más és más. Ezt a tanító másképpen nem ismerheti meg, csak úgy, ha lelkiismeretes és az utasításban megjelölt szempontok szerint végzett környezettanulmányok eredményét állandóan feljegyzi. Az utasítás a környezettanulmányokról szóló fejezetben annak célját 4 pontban jelöli meg: 1. a tanító jobban ismerje meg a gyermeket; 2. tisztán lássa a gyermeket ért hatásokat; 3. közvetlen kapcsolatot teremtsen a szülőkkel; 4. alkalmas tanácsokat adjon a gyermekek nevelésére. Egészen gyakorlati jelentőségű tehát ez a fejezet. Emellett azonban tudományos szempontokat is szolgál. Ha a tanító a környezettanulmányok alkalmával szerzett tapasztalatait nemcsak feljegyzi és értékeseíti, hanem azokat közzé is teszi, az egész nevelés ügyét szolgálja, megkönnyíti tanítótársai munkáját és előbbreviszi a tudományos neveléslélektani kutatást.

A második feladat abban áll, hogy a tanító közvetlenebbül is bekapcsolja a szülőket a gyermek céltudatos nevelésébe. Ezt a célt szolgálja a környezettanulmányokon kívül a szülői értekezletek tartása. Erre nézve meg kell jegyeznünk azt, hogy a szülők általános felvilágosítása szempontjából nagy értéket képvisel ugyan a szülői értekezletek tartása, mindamelllett korántsem mérhető össze a környezettanulmányok értékével.

Az utasítás részletes utmutatást ad arra nézve, miképpen kell az iskolai ünnepélyeket úgy megrendezni, hogy azok révén necsak a gyermekeket gazdagítsuk tudásban és lelki értékben, hanem a szülőket is közelebb vigyük az iskola életéhez.

Mindebből látjuk, hogy az új kat. népiskolai tanterv és utasítás nagy haladást jelent az eddigi utasításokkal szemben. Különösen értékesek az utasítás módszeres elvei, amelyek taglalására más alkalommal térünk vissza.

Zentai Károly.

A polgári iskola reformjához

Szombattfalvy György ilyen című fejtegetései logikus következményeképpen egészen különös és célszerűtlen megoldást vél jónak, melyre az élet a felső népiskolák esetében már megadta a feleletet.

Azok az ismert tények, melyek fejtegetéseiben a polgári iskola mai helyzetét elének tárják, sehogysem vezethetnek logikusan a felvetett megoldáshoz. Az a tény, hogy a polgári fiúiskolákat az élet kimutatott számbeli fejlődéssel igazolta, nem a visszafejlesztés, hanem a kifejlesztés mellett bizonyít és azt teszi szükségessé. A kisiparos és kiskereskedő réteg rájött, hogy a csak elemi végzett gyermekek sem testi, sem szellemi tekintetben nem eléggé alkalmasak a kisiparos és kiskereskedő életpályára. Választékuk bőven van, ezért lehetőleg csak 4 középfokú iskolai osztályt végzett tanulókat fogadnak el. A mai helyzet kialakulását tehát az élet hozta létre. Ilyen formán gyarapodó számban van ta-